

LÁSZLÓ GYÖRGYNÉ Kerekes Borbála, vagy ahogy a kakasdiak nevezik, Pius Gyurkáné szülei 1905-ben vándoroltak ki Hadikfalváról és Marosludason (Maros-Torda vm.) telepedtek le. Bori néni itt született 1909-ben. Ma a kakasdi Egyetértés Tsz nyugdíjas dolgozója. Igen jó mesemondó. Huszonegy elmondott meséjét még Ludason tanulta az öreg székely telepesektől, kukorica-fosztás és dohánysimítás közben.

„Egy-egy kedvelt meséjével a téesz földjein mindennap a déli pihenő ideje alatt meglepi a vele együtt dolgozókat — írja róla Sebestyén Ádám — Bori néni kissé gyorsan beszél, de mégis igen szépen, élethűen eleveníti meg a mese hőseit, és közben feszült figyelmet tud kiváltani hallgatóiban.”

Különösen a hosszú, bonyolult tündérmeséket kedveli, s mondja el szívesen. Meséi közeli párhuzamai nem egyszer Benedek Elek meséi között találhatók. Mikor efelől kérdeztük, határozott hangon mondta, hogy ő meséket könyvből nem szokott olvasni, s Benedek Eleknek hírét se hallotta. Valószínűnek kell tartanunk tehát, hogy ezek a mesék még Ludason, vagy Bukovinában Hadikfalván kerültek a szóbeliségbe, s a jóbeszédű székely mesemondóktól tanulta meg őket Bori néni.

Van egy másik lehetőség is: Benedek Elek a Magyar mese- és mondavilág utószavában köszönetet mond népmeséi átengedéséért (MMMV V/2. 250.) Kolumbán Samu dévai tanárnak. Róla tudjuk, hogy sokat gyűjtött a dévai bukovinai székely telepések között. Így az sem lehetetlen, hogy a Bori néni által elmondott mesék egy részét nem Benedek Elektől tanulták a bukovinai székelyek, hanem megfordítva, ő dolgozott fel bukovinai székely népmeséket. Fájdalom, nem tudjuk pontosan, hogy melyik meséi származnak a bukovinai székelyektől — az egy Péter és Pál meséjét kivéve (ld. erre vonatkozólag Palkó József 17. meséjének jegyzeteit) —, mivel Benedek Elek a székely gyűjteményekből átvett meséknél többnyire nem jelöli a forrást.

1. *A háromvadas kiráji.* Két mesetípus kombinációjából alkotott hősmese, típusképlete: AaTh 315 (AaTh 300). Ez a típuskomináció meglehetősen gyakori a magyar anyagban. Honti és Berze Nagy 3—3, a Magyar Népmese-katalógus 19 változatát ismeri. Ezek egyike Benedek Elek azonos című, a forrás megjelölése nélkül közölt meséje (MMMV III/1. 124—140. 21.), melynek menete is közeláll László Györgyné változatához. „A hűtlen nővér (anya)” (AaTh 315) három redakcióját elemeztük a magyar hősmesék között (Ethnographia 1979. XC. évf. 461—463.), ezek közül sajátos módon Bori néni és Benedek Elek meséje a magyar nyelvhatáron kívül is széles körben elterjedt formához áll legközelebb.

2. *Az aranyhajú ikrék.* Szintén két mesetípus kombinációjából alkotott hősmese, típusképlete: AaTh 452A* (MNK 400B*). „A boltos fogadott gyermekei” mesetípusnak Honti H 452 típuszámon 4, Berze Nagy BN 468* típuszámon 6 változatát sorolja fel, ill. elemzi, ez utóbbiak közül azonban csupán a Honti által is felsorolt 4 változat tartozik mesénkhez. A Magyar Népmese-katalógus 8 változatot ismer, valamennyi kombinálódik az MNK 400B* „Világ-szépasszonya” mesetípussal, ez utóbbi viszont önállóan, ill. más mesetípusokkal kapcsolatban is előfordul. A típuskombinációhoz tartozó egyik legrégebbi szöveget Gaal György gyűjtötte a 19. sz. elején, s Erdélyi János közölte 1855-ben „Az aranyhajú ikrék” címmel (E. J. 1855. 87—105.9.; G. Gy. 1857, 1860. I. 111—138. VI. „A testvéri átok”). Erdélyi szövegét Benedek Elek is feldolgozta megtartva a címet (MMMV II/1. 160—179.22.). Nem lehetetlen, hogy László Györgyné meséje ez utóbbinak a közvetett származéka. Meséje, az előbbi me-

sével ellentétben, meglehetősen eltávolodott a Benedek Elek-félétől. A mese újabban kizárólag a magyar nyelvterület keleti felében került elő. A nemzetközi népmesekatalógus csak magyar változatokról tud, Berze Nagy azonban jegyzeteiben felsorolt változatokat Kelet-Európa más népeitől is.

3. *A két elveszett gyermek és a madárka.* Egyike leggyakrabban feljegyzett tündérmeséinknek. Típuszáma: AaTh 707, típuscíme „Az aranyhajú ikrek”. Honti 9 változatát sorolja fel, Berze Nagy 35 változatát elemzi, ezek azonban nem mind tartoznak a mesetípushoz, egy részük az AaTh 765 „Mibán” mesetípus változata. A Magyar Népmesekatalógus 51 változatot tart számon. Ezek közül 2 is bukovinai eredetű székely mesemondóktól származik: egy változatot Palkó Józsefné mondott el (Kakasdi népmesék II. 73—86. 57. „Tündérszép Ilona”), egyet Fábíán Ágostonné (Bukovinai székely népmesék I. 41—43. 8. „Az ikrek” folyt. és bef. II. 447—450.). A mesét Benedek Elek többször is feldolgozta, László Györgyné meséjéhez legközelebb „Az aranytollú madár” című áll (MMMV IV/2. 109—124.22.), melynek forrását nem tünteti fel. A két mesét olvasva ismételtelen felmerül a kérdés, vajon Benedek Elek tanulta-e a mesét Kolumbán Samu jóvoltából a bukovinai székelyektől, vagy pedig azok ötöle? Palkó Józsefné meséje láthatólag más forrásból származik. A mese nemcsak a magyar nyelvterületen, hanem egész Európában, sőt Ázsiában, Amerikában is széles körben elterjedt.

4. *A fejér kiráj.* Hősmese jellegű tündérmese, melynek egy változatát Kovács Péter is elmondta (8. Nemtudomka). László Györgyné meséje is a „Férfihamupőke” típus (AaTh 530) kezdőepizódjával indul, s „Nemtudomka” meséjével (AaTh 532) folytatódik. A két mesetípus szervesen kapcsolódik egymáshoz, s kerek egészet alkot, a „Nemtudomka” mesetípus egy sajátos formáját, mely a magyar anyagban viszonylag ritka, a bukovinai székelyeknél azonban láthatólag szokásos. Ennek a formának irodalmi előzményét, párhuzamát nem ismerjük. Jellegzetes, hogy László Györgyné meséjében a hős nem tettei magát némanak, s ennek következtében nem hívják Nemtudomkának. A típusal kapcsolatban ld. Kovács Péter idézett meséjének a jegyzeteit is.

5. *A rózsza.* Tündérmese, típuszáma AaTh 425C, típuscíme: „A szép leány és a szörny”. A mesét rokon típusokhoz tartozó változatokkal már Katona Lajos is vizsgálta (Irodalomtörténeti tanulmányok I. 223—228.), Berze Nagy János is elemzi BN 434** típuszámon, de az itt vizsgált 12 változat közül csak az 5., 10. és 11. számú tartozik mesénkhez. A Magyar Népmesekatalógus 14 változatot tart számon, ezek közül egyet Nagy Istvánné hadikfalvi mesemondó mondott el Kelemen Zoltánnak (Tolna megyei székely népmesék. 103—105. „Az élő rózsza”). Nagy Istvánné meséje közel áll a László Györgynééhez, s hasonlít hozzá Bágyi János meséje is (Az eszös gyermek. Bözödi népmesék 149—155. „Egy szép fejér rózsza”). Mindhárom mese kapcsolatba hozható Benedek Elek meséjével (MMMV II/2. 144—155.23. „A rózsza”), melyet Merényi László gyűjteményéből dolgozott fel (Eredeti népmesék II. 101—125. „A csodaszörny”), annál azonban egyszerűbb és világosabb. A mese egész Európában ismert, sőt Amerikában is feljegyezték az európai telepések jóvoltából.

6. *A hét törpécske.* Tündérmese, típuszáma AaTh 403B, típuscíme: „A leány, akit télidőben epret szedni küldtek”. A mese sem Honti, sem Berze Nagy katalógusában nem található, a Magyar Népmesekatalógus 10 változatát ismeri. Ezek közül a legkorábbiak ponyvafüzetek (A törpekirály hajaszála, vagy: Hogy lesz a parasztlányból jószívúsége jutalmául királyné. Öt szép képpel. Pest, 1855. Nyomtatja és kiadja Bucsánszky Alajos 16 p. OSzK 25/40; Öt igen

szép történet és tündéres rege az őskorból... 3. Az árva Juliska sanyarú szenvedéseinek története 6 képpel... Pesten én. [1872 előtt]Nyomtatja és kiadja Bucsánszky Alajos 46. p. OSzK 69/77). László Györgyné meséje ezekkel nem tart kapcsolatot. Az újabb változatok közül egyet Palkó Józsefné mondott el (Kakasdi népmesék II. 54—57.54. „A két leánytestvér”), ez is távolabb álló változat. Bori néni meséjéhez Kurcsi Minya jeles marosmagyarói mesemondó meséje áll a legközelebb, amely viszont egy Benedek Elek által átdolgozott Grimm mese származéka (Kurcsi Minya havasi mesemondó 109—117. 5. „Az édes mostohaleány” és ld. a bevezető 37—38. oldalán a meséről mondottakat). László Györgyné meséje ennek csak az első felét tartalmazza. Feltehetően a szóbeliségben is ebben a formában élt a mese. A típus változatai az európai mesekincsben sem tartoznak a gyakoriak közé.

7. *A hű szolga*. Hősmese jellegű tündérmese, típusszáma AaTh 516, típuscíme: „A hű szolga”. A mese ezen a számon mind Honti, mind Berze Nagy katalógusában megtalálható 10, ill. 19 változattal (ezek közül is csak 10 tartozik szorosán véve mesénkhez), a Magyar Népmesekatalógus 22 változatot tart nyilván. Ezek közül a legelső a 19. század elejéről Gaal György meséje (1857, 1860. I. 51—78. III. „A mostohaanya”), melyet Benedek Elek is feldolgozott (MMM V/1. 37—52.6. „A vén szolga”) atipikus, nem jellegzetes, sajátos változata a típusnak. Ez kerülhetett be Hadikfalván vagy Ludason a szóbeliségbe, s innen meséli tovább László Györgyné is. A szóbeli forma a nyomtatotthoz képest jelentősen leegyszerűsödött. A típus az egész magyar nyelvterületen ismert, ponyván és kalendáriumban is megjelent, s feltűnően nagy a múlt századi székelyföldi változatok száma, a mese tehát több forrásból is bekerülhetett a bukovinai székely szóbeliségbe. A nemzetközi népmesekatalógus Európa egész területéről, Ázsiából és Amerikából is feltüntet változatokat.

8. *A fekete ország*. Hősmese, típusszáma AaTh 302, típuscíme „Mészáros Gyuri”, „A testen kívül elrejtett erő” motívummal kapcsolatos mesék egyike. Ennek az altípusnak a forrása, úgy tűnik, Benedek Elek „Feketeország” c. meséje (MMM V I/1. 173—185.), melyet saját Székely mesemondó c. kötetéből, feltehetően saját gyűjtéséből dolgozott fel. A mese széles körben elterjedt: elmondta Mihály István András és Máté György Bálint Ketesden, Kalotaszegen (Kalotaszegi népmesék I. 257—261. 34. „Fekete ország”, ill. EA 3912. 357—363. 93.) és Nagy István Uraiújfalun, Vas megyében (Az aranyrózsafa. 23—302. „Gyurka”). Látszik, hogy László Györgyné nem az olvasmányaiából közvetlenül, hanem jó mesemondók által közvetítve tanulta meg a mesét. Benedek Elek mesemondói szuggesztivitására jellemző, hogy a fent felsorolt valamennyi mesemondó híven követi meséjének menetét, függetlenül attól, hogy hallotta vagy olvasta a szöveget. A széles körben elterjedt „Testen kívül elrejtett erő” motívuma (E710.) számos más mesetípusban is előfordul. A téma iránt érdeklődőket Berze Nagy katalógusához utasítjuk, aki a 302-es típus-számon egész sor idetartozó meseszöveget elemez.

9. *Szégfai János*. Hősmese, típusszáma MNK 476A*, típuscíme: „Szégfűhajú János”. A mesét még a 19. század elején jegyezte fel Gaal György (1857, 1860. I. 170—199. IX. „Szégfűhajú János”), Benedek Elek is feldolgozta (MMM V/2. 149—166. 31. „Szégfűhajú János”), ez utóbbi újra visszakerült a szóbeliségbe, s eddigi ismereteink szerint — László Györgyné meséjével együtt — három változatnak is forrásává vált. Ezek közül egyet Kresz Mária jegyezte fel a kalotaszegi Sárvásáron 1941-ben (EA 4695. 50—57. 10. „Szégfűhajú János”), egyet pedig Erdész Sándor a Szabolcs-Szatmár megyei Ramocsaházán 1959-

ben (EA 7272. 344—358. 28. „Szegefűhajú János”). Mindhárom mesemondó a helyi szájhagyománynak és saját ízlésének megfelelően alakított a mesén, s a bonyolult meseszöveget leegyszerűsítették, László Györgyné egy kicsit el is siette a mese végét: a mesehős csak réz- és aranyországba jut el, s nem esik szó arról, hogy vándorútja kapcsolatban van a feldarabolás alatti álommal, az azonban ebből a változatból is nyilvánvaló, hogy Szegefűhajú János a feldarabolás alatt nyeri el emberfeletti képességeit. Ld. erre vonatkozólag Diószegi Vilmos: A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben c. könyvének 59—121. lapját, különösképpen a 100 és köv. lapokon mondottakat.

10. *A számárbőrbe ült királykisasszon.* Tündérmese, típuszáma: AaTh 510B, típuscíme „A kalapvári királykisasszony”. Honti 3, Berze Nagy 12, a Magyar Népmesekatalógus 38 változatát ismeri. Több ponyvakiadásáról is tudunk, ezek közül az 1869-ben először megjelent A számárbőr címűre hívjuk fel a figyelmet (A számárbőr. Tündéries elbeszélés. [Franciából] Négy képpel. Budapest, 1882. Nyomtatja és kiadja Rózsa Kálmán, ezelőtt Bucsánszky. 24 p. OSZK 23/35), mely László Györgyné meséjének a forrása. A ponyvafüzet Perrault híres meséjét közvetítette a bukovinai székelyekhez a maga sajátos nyelvén, ez azonban nem érzik Bori néni stílusán, mivel feltehetően nem ő olvasta, hanem úgy hallotta a mesét. Figyelemreméltó, hogy a szóbeliségben hogy alakult a mese: a király pl. nem saját édes leányát, csupán nevelt leányát kívánja feleségül. A típus egy változatát Palkó Józsefné is elmondta, ez azonban más forrásból származik, mint a László Györgynéé (Kakasdi népmesék I. 203—210. 20. „Bolhakisasszony”), érdemes azonban elolvasnunk Dégh Lindának a meséhez írt jegyzeteit (i. m. 488.).

11. *A sánta és a csonka pajtás.* Hősmese, típuszáma: AaTh 519, típuscíme „Csonka pajtás és Sánta pajtás (Brunhilda)”. Berze Nagy 9 változatát vizsgálja, ezek közül azonban csak a 3., 7. és 9. sz. tartozik szorosan véve mesénkhez. A Magyar Népmesekatalógus 6 változatot dolgozott fel, ezek egy része — László Györgynéé is — Benedek Elek meséjének a származéka (MMMV V/2. 191—206. 36. „Csonka és Sánta pajtás”; Kresz Mária, Sárvásár, 1941. EA 4695. 34—39. 7. „Csonka pajtás és Sánta pajtás”; Katona Imre 1972. 203—212. „Csonka és Sánta pajtás”). Benedek Elek Gaal Györgynek egy a 19. sz. elején gyűjtött meséjét dolgozta fel (1857, 1860. II. 74—99. XV. „A csonka és sánta pajtás”). Két, a szóbeliségből származó változat Hertelendyfalváról való. Egyiket Zsidó Domokos jegyezte fel 1887-ben Kovács Márton „délvidéki csángó” mesemondótól, (Régi magyar népmesék Berze Nagy János hagyatékából. 94—102.), a másikat unokája Erős Teréz mondta el ugyanott magnetofonszalagra Penavin Olgának (UMNGy XVI. 532—535. 165. „Csóré”), a mese tehát él a bukovinai székely telepések körében Benedek Elek kötetétől függetlenül is: a 6. változatot a 19. sz. közepén Parádon (Heves m.) jegyezték fel (MNGy XIII. 34—47. 7. „Hajnalka”). A típus Észak- és Kelet-Európából ismert, az orosz nyelvterületet kivéve sehol sem túlságosan gyakori.

12. *A táltos kecske.* Két hősmesetípus összekapcsolása. Típusképlete AaTh 301A (AaTh 321), típuscíme: „Az elrabolt királykisasszonyok megkeresése és megszabadítása”, ill. „A vak öregek szemevilágának visszaszerzése”. Ez utóbbi típus László Györgyné meséjében hiányos, a hős nem szerzi vissza a vak öregek szemevilágát. A típusnak számos altípusa van, ezúttal csak a mesénkhez közelálló változatokat vizsgáljuk. Ezek egyike Benedek Elek meséje (MMMV I/2. 13—23. „A táltos kecske”), melyet Székely Tündérország c. kötetéből vett át (1885. 199—212. „A pásztorlegény botja”). Feltehetően saját gyűjtése, de ha tör-

ténetsen Orbán Balázs vagy Sebesi Jób gyűjtése lenne is, mindenképpen a Székelyföldről való. László Györgyné nem közvetlenül a kötetből, hanem közvetve a szóbeliségből tanulta meséjét. A sajátos formációnak e két változattól eltekintve közelálló változatát nem ismerjük. Az altípusnak a Magyar Népmesekatalógus — különböző mesetípusokkal kombinálva — 29 változatát dolgozta fel. A típushoz tartozik „Fehérlófia” híres meséje (AaTh 301B) a maga 100-at meghaladó változatával, ezek között nem ritka a László Györgyné által elmondott típuskombináció. A mese egész Európában ismert, különösen Kelet-, Délkelet-Európában gyakori.

13. *A huszárból lett kiráj.* Négy típusból összekombinált hősmese jellegű tündérmese. Típusképlete: AaTh 401A + MNK 400A* (AaTh 530) + AaTh 569. Forrása, szóbeli közvetítéssel, Benedek Elek azonos című és azonos menetű meséje (MMMV II/1. 54—69. 6. „A huszárból lett király”). Benedek Elek ezúttal ismét Gaal György egyik meséjét dolgozta fel, öltöztette székely köntösbe (1857, 1860. I. 139—158. VII. „A zöld dragonyos”). A bonyolult s nem is egészen logikus, nem is egészen kerek mesének László Györgynéén kívül több származékát nem ismerjük.

14. *A két testvér.* Három hősmese-, ill. tündérmesetípust kapcsol össze ebben a mesében a mesemondó: AaTh 567 + AaTh 300 + AaTh 303. A típuskompozíció — az előbbivel ellentétben — a magyarban nem tartozik a ritkaságok közé. 13 változatát ismerjük. Forrása egy Grimm-mese, (60. Die zwei Brüder) pontosabban annak egy Benedek Elek által készített fordítása, átdolgozása („A két testvér” in Grimm testvérek összegyűjtött meséi. Budapest, 1904.). A Grimm testvérek összegyűjtött meséi láthatólag nemcsak Kurcsi Minyának volt kedvelt olvasmánya, hanem Marosludason vagy Hadikfalván is népszerű könyv lehetett. Ez már a második meséje László Györgynének, melynek ez a kötet a közvetett forrása (ld. a 6. „A hét törpécske” c. meséről mondatokat is.). A mese korábban megjelent kalendáriumban és ponyván is, mégis úgy tűnik, hogy a szóbeliségben Benedek Elek átdolgozása vert leginkább gyökeret. László Györgyné meséjéhez Kurcsi Minyáé mellett (Faragó József 1969. 142—162. 11. „A két testvér”) Mihály István András ketesdi, kalotaszegi mesemondó egy közöletlen meséjét érdemes megemlítenünk (Kovács Ágnes EA 3912. 422—428. 124. „A két testvér”). Fájjaljuk, hogy a Romániai Magyar Népmesekatalógus nem készült el, ill. nem jelent meg (ld. erről Faragó i. m. 221.). Ha azt kezünkben tarthatnánk, minden bizonnyal sokkal többet tudnánk Benedek Elek székely, magyar és nem-magyar meséinek romániai elterjedéséről.

15. *Az Igazság és a Hamisság.* Tündérmese elemekkel átszőtt példázat, típuszáma: AaTh 613, típuscíme „Igazság és Hamisság”. A mesével — Temesvári Pelbárt példái kapcsán és a típusmutatójában is — már Katona Lajos is foglalkozott. (Irod. tanulm. I. 248—258.). Teljes terjedelmében közli is első magyarországi latin nyelvű változatát a Pomerium 1501. évi hagenai kiadásából, (uo. 256—257.). Honti 7, Berze Nagy 13, a Magyar Népmesekatalógus 42 változatát ismeri. Ezek közül 8-at székely mesemondó mondott el. Kriza változatát Benedek Elek is feldolgozta (MMMV II/1 142—147. 19. „Igazság és Hamisság”), ponyván is megjelent (Hogy mesél a székely nép 2. Az igazság és hamisság utazása. Budapest, 1888. Méhner Vilmos kiad. OSzK 26/130.), László Györgyné meséje azonban nem innen való. Igazság és Hamisság meséje igen népszerű lehetett a bukovinai székelyek körében. Már 1887-ben feljegyezte Varga Antal hertelendyfalvi mesemondótól Zsidó Domokos pancsovai ellenőr (Régi magyar népmesék Berze Nagy János hagyatékából. 103—109) „Az igazság és hamisság

hordozója" Délvidéki csángó népmesék c. fejezetből), Fábián Ágostonné két altípusának is elmondta egy-egy változatát (Bukovinai székely népmesék I. 176—179. 53. „Az igazság és a hamisság”, II. 62—65. 103. „A csudaerejű sár”). Bár feltételezzük, hogy Fábiánné — édesapja közvetítésével — ismerte az ide tartozó Benedek Elek-meséket is, valószínűnek kell tartanunk, hogy ismerte a mesének a szóbeliségből származó változatát is. László Györgyné meséje is innen származik. A mese feltehetően Indiából az Ezeregyéjszaka közvetítésével egész Európában elterjedt, eljutott Afrikába s az európai telepések jóvoltából Amerikába is.

16. *Gyöngyszín Ilona*. Tündérmese, típuszáma AaTh 403A, típuscíme: „A leány, aki gyöngyöt sír és rózsát nevet.” A típuszámon Honti 8, Berze Nagy 16 változatot tart nyilván, ez utóbbiak egy része azonban csupán a mese részleteit tartalmazza. A Magyar Népmesekatalógus 38 változatot ismer. Ezek egyike, Gaal György „Leányszín Bálint és Gyöngyszín Ilona” c. meséje (1857, 1860. II. 54—73. XIV.), melyet Benedek Elek is feldolgozott (MMM V/2. 11—22. „Gyöngyszín Ilona”), a László Györgyné meséjének a forrása valószínűleg nem közvetlenül, hanem közvetve, a szóbeliségen keresztül. A téma a bukovinai székelyek körében népszerű lehetett. Egy változatát — Arany László meséje nyomán (Eredeti népmesék 83—99. „Az aranyhajú hercegisasszony”) — Palkó Józsefné is elmesélte (Kakasdi népmesék I. 109—123. 13. „A hercegisasszony”), s elmondta Sebestyén Geczi Lajosné is (Kakasdi népmesék II. 234—239. 81. „A királyleány képe”), elmondta továbbá Nagy Istvánné hadikfalvi születésű asszony (Tolna megyei székely népmesék. 99—102. 16. „Az aranylépő leány”), s elmondta Penavín Olgának Kovács Júlia — Kovács Márton leánya és Erős Teréz édesanyja — jeles hertelendyfalvi mesemondó is (UMNGy XVI. 501—505. 159. „Kék madár”). A változatok nem egyöntetűek, részben különböző irodalmi forrásból, részben a szóbeliségből származnak. A 12. századig nyomon követhető mese egész Európában népszerű.

17. *A rózsát nevető, gyöngyöt síró királykisasszony*. Az előbbi mese egy másik altípusának egyszerű, rövid, kerek változata. Típuszámát és címét ld. a 16. sz. mesénél. Ennek a mesének a forrása is egy Benedek Elek-mese (MMM III/2. 53—56. 11. „A rózsátnevető királykisasszony”), melyet Benedek Elek egy Majláth-meséből dolgozott át (Majláth János 1864, 318—324. „A rózsát nevető hercegnő”). Ugyanezt a mesét Fábián Ágostonné is elmondta (Bukovinai székely népmesék II. 54—57. 101. „A gyöngyöt síró, rózsát nevető királykisasszony”). Ő is akárcsak László Györgyné, előszóban hallotta, nem a könyvből olvasta. Erdemes összevetnünk a két változatot egymással is, a forrással is: Benedek Elek meséjének cselekménye híven követi a Majláth Jánosét, László Györgyné és Fábián Ágostonné meséje egymástól is, a forrástól is több ponton eltér, s jól példázza, milyen módosulásokon megy keresztül egy-egy szöveg a szóbeliségben megtett útja során. Mint az előbbi mese bukovinai székely változataival kapcsolatban is említettük, a nyomtatott forrás mellett fel kell tételeznünk szóbeli forrásokat is.

18. *Az égig érő fa*. Hősmese, típuszáma AaTh 468, típuscíme: „Az égig érő fa”. A mesének a magyarban különböző alkalmi összetételek mellett két állandó formáját ismerjük. László Györgyné meséje az AaTh 468b-vel jelölt 468 MNK 314C* (AaTh 302A*) állandó összetétel változata. Ez a mese is, mint László Györgyné annyi más meséje, Benedek Elek egy meséjével hozható kapcsolatba (MMM I/1. 14—27. „Az égig érő fa”), melyet egyik korábbi saját gyűjteményéből emelt át a Magyar mese- és mondavilágba (Székely mesemon-

dó 72—83. „Az égig érő fa”). Dégh Linda feltételezi, hogy valamennyi mesénkhez hasonló felépítésű változat közvetve vagy közvetlenül Benedek Elek meséjére vezethető vissza (The Tree That Reached Up to the Sky: Az égig érő fa [Type 468] 279—280.). Ismerve Benedek Elek meséskönyveinek rendkívüli népszerűségét, feltevése nem látszik valószínűtlennek, de azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a mese nem az általa költött, hanem az általa gyűjtött mesék közül való, s az sem lehet véletlen, hogy a változatok nagy részét éppen a székely földön jegyezték fel, a mesének tehát gyökerének kell lenni a székely szóbeliségben is. Ezt támasztja alá Palkó Józsefné és Fábián Ágostonné idevonatkozó meséje is (Kakasdi népmesék I. 184—193. 18. „Égig érő fa”; Bukovinai székely népmesék I. 284—289. 80. „Az égig érő fa”). A típuskompozíciónak 8 változata ismert az egész magyar nyelvterületről. Az égig érő fa meséjét főként Kelet-Európában jegyezték fel.

19. *A szégén embër huszonnéggy fia.* Tündérmese egyelőre típusszám és változatok nélkül. Forrása Benedek Elek „A szerencsekrajcár” c. meséje (MMMV V/1. 159—185.), melyet a forrás feltüntetése nélkül közöl. Itt ismét felvethető a kérdés, hogy a mese vajon nem Kolumbán Samu dévai csángó gyűjtéséből való-e, s nem volt-e ismert a szóbeliségből is a bukovinai székelyek között? László Györgyné teljes beleéléssel, saját maga és a hallgatók számára is jól elképzelhető módon mondja el. A mesét — ugyancsak Benedek Elek nyomán — Máté György Bálint ketesdi, kalotaszegi mesemondó is elmondta.

20. *Szép Miklós.* Állandó típusösszetételű hősmese „Az égigérő fa” mese-típus környezetéből. Típusösszetétele: MNK 400C* (MNK 314C*). A típus címe: „Szép Miklós”. A Magyar Népmesekatalógus 13 változatát ismeri. A legrégebbi ismert változatot Merényi László jegyezte fel a 19. sz. közepén (Sajóvölgyi eredeti népmesék II. 1—54. „Szép Miklós”), a mesét Benedek Elek is feldolgozta (MMMV III/1. 27—48. 4. „Szép Miklós”). Ez utóbbi kapcsolatba hozható László Györgyné meséjével, s annak lehet egyik, a szóbeliségen keresztül közvetített forrása. László Györgyné meséje azonban csak részben követi a Benedek Elekét, annak mintegy a felét tartalmazza. Ehhez hasonló formában a mesét Albert András kiváló csikszentdomokosi mesemondó is elmondta (Magyar népmesék I. 512—532. 37. „Szép András”), s ez azt a gyanút támasztja bennünk, hogy a mese a székely szóbeliségben ilyen formában élt, Benedek Elek meséje ezt csak megerősítette, mint annyi más hasonló esetben. László Györgyné egyik legjobban elmondott meséje, kár, hogy a befejezése kissé vázlatosra sikerült.

21. *Kigyódár vitéz és Tatár vitéz.* A magyar anyagban viszonylag ritka hősmese. Típuszáma AaTh 590A, típuscíme „A hűtlen feleség”. A Magyar Népmesekatalógus mindössze 9 változatát ismeri, ezek közül 2 kapcsolatba hozható mesénkkel. Egy változatát elmondta Kovács Júlia, a hertelendyfalvi székelyek kiváló mesemondója (UMNGy XVI. 491—496. 157. „Világszép János”), egy másikat pedig Kocsis György lészpedi, moldvai születésű mesemondó a Baranya megyei Mekényesen (Ethnographia 1954. 65. évf. 199—205. „Buketár János”). László Györgyné meséje azonban nem a fentemlített két mesében is megtalálható altípus, hanem a típusnak egy állandó összetétele (MNK 670** — AaTh 590A), melyet a Magyar Népmesekatalógus MNK 590A* számmal jelöl, s amelyet Berze Nagy BN 568* számon igen jól jellemez. Itt további 11 változatot találunk, ezek egyike Benedek Elek azonos című meséje (MMMV I/2. 134—151. „Kígyó Darvitéz és Tatárvitéz”). A mesét Benedek Elek forrásjelölés nélkül a székely mesék között közli. A redakció 11 változata között további

székely változatokat találunk: egyiket Orbán Balázs gyűjtötte a 19. sz. közepén (MTAK Kézirattár RUI 4—r. 414. 35a—37b. f. C. n. a mese eleje a kéziratból hiányzik), a másikat a Kóbori—Vajda gyűjtőpáros küldte be 1898-ben a Kemény Zsigmond Társaság népmesegyűjtő pályázatára (A szegény ember vására. Bukarest 1955. 33—47. „Szikszai”), a mesének tehát ez a formája is ismert volt a 19. században a székelyek között. László Györgyné ismerhette a mesét — közvetve — Benedek Elek gyűjteményéből, de más forrásból is. A mese mindkét formája az egész magyar nyelvterületen, ezen túlmenően főként Kelet-Európában ismert.